



Ερευνητικό Πρόγραμμα: Φυσητήρες των Ελληνικών Θαλασσών

Όπως συμβαίνει με τους κατοίκους των περισσότερων μεσογειακών χωρών, οι Έλληνες γνωρίζουν πολύ καλά τα δελφίνα, όμως πιστεύουν πως η Μεσόγειος, και ακόμα περισσότερο οι ελληνικές θάλασσες, είναι πολύ μικρές για να φιλοξενήσουν τα μεγάλα εθελφίνα τους, τις φάλαινες και τους φυσητήρες. Μέχρι τα τέλη της περασμένης χιλιετίας, κανείς στην Ελλάδα δεν μπορούσε να πιστέψει ότι τα ζώα αυτά δεν ζουν μόνο στους πόλους ή στους μεγάλους ωκεανούς αλλά υπάρχουν μόνιμα στις θάλασσές μας. Τότε, στα μέσα της δεκαετίας του '90, η επιστημονική ομάδα, που αργότερα αποτέλεσε τον πυρήνα του Ινστιτούτου Πέλαγος, άρχισε να συγκεντρώνει κάθε διαθέσιμη πληροφορία που σχετιζόταν με την πιθανή ύπαρξη φυσητήρων στα ελληνικά νερά.

Έχοντας ως βάση μερικές σπάνιες περιστασιακές παρατηρήσεις «μεγάλων κητωδών» από καπετάνιους και ψαράδες στην νοτιοδυτική Κρήτη, καθώς και το εξαιρετικό ανάγλυφο του βυθού στην περιοχή, το Ινστιτούτο Κητολογικών Ερευνών Πέλαγος ξεκίνησε το 1998 ένα ερευνητικό πρόγραμμα που οδήγησε στην ανακάλυψη του σημαντικότερου πληθυσμού φυσητήρων σε ολόκληρη τη Μεσόγειο! Τα πρώτα αποτελέσματα των ερευνών αποκάλυψαν ότι οι φυσητήρες βρίσκονται στην περιοχή της 5-νδ. Κρήτης όλο το χρόνο! Η συνέχεια της έρευνας έδειξε ότι όχι μόνο μοναχικοί αρσενικοί ή μικρές ομάδες ώριμων και νεαρών φυσητήρων, αλλά και κοινωνικές ομάδες (θηλυκές με τα μικρά τους) βρίσκονται επίσης μόνιμα στην περιοχή, αφού με φωτογραφικές μεθόδους παρατηρούνται σε τακτική βάση. Μερικές κοινωνικές ομάδες παρατηρούνται τακτικά ήδη από το 1999. Μέλη κοινωνικής ομάδας που φωτογραφήθηκαν τυχαία το 1994 παρατηρήθηκαν ξανά 13 χρόνια μετά, το 2007!

Αν όχι μοναδική στον κόσμο, η νδ. Κρήτη και η Ελληνική Τάφρος θεωρείται από τις ελάχιστες παγκοσμίως περιοχές όπου κοινωνικές ομάδες και μοναχικά αρσενικά άτομα συνυπάρχουν σε μια περιοχή όλο το χρόνο, όχι μόνο για να τραφούν, αλλά και για να αναπαραχθούν. Νεογέννητα και μικρά, καθώς και αναπαραγωγική συμπεριφορά έχουν παρατηρηθεί επανειλημμένα. Προκειμένου να μελετηθεί ο ιδιαίτερος αυτός πληθυσμός φυσητήρων με τα μοναδικά χαρακτηριστικά, το ερευνητικό πρόγραμμα «Φυσητήρες των Ελληνικών Θαλασσών» λειτουργεί για πάνω από μια δεκαετία ριχνοντας συνεχώς νέο φως στη μυστηριώδη ζωή αυτών των ειρηνικών γιγάντων. Με τους πλόες του το ερευνητικό πρόγραμμα έχει ήδη καλύψει συνολική απόσταση που ισοδυναμεί με πάνω από μιάμιση φορά το γύρο της Γης στον Ισημερινό! Από το 2002, η κυρίως περιοχή μελέτης διευρύνθηκε και περιλαμβάνει πλέον το μεγαλύτερο μέρος της Ελληνικής Τάφρου, από τη Λευκάδα μέχρι τη Ρόδο. Στο πρόγραμμα χρησιμοποιούνται τεχνολογίες αιχμής και ήπιες,

Υποβρύχια φωτογραφία μέρους κοινωνικής ομάδας από το ντοκυμαντέρ «Ζώντας κατά μήκος της Τάφρου: Οι φυσητήρες της Ελλάδας»



THE SPERM WHALES OF GREECE
"LIFE IN THE TRENCHES"

Οι φυσητήρες της Ελλάδας -
"Ζώντας κατά μήκος της Τάφρου"

αβλαβείς για τα κητώδη μέθοδοι, που έχουν αναπτυχθεί ειδικά για τους σκοπούς αυτής της έρευνας (παθητική ακουστική παρακολούθηση, οπτική παρακολούθηση, φωτοταυτοποίηση, φωτογραμμετρία, συλλογή απολεπιζόμενου δέρματος, υποβρύχια παρακολούθηση κ.λπ.). Οι κύριοι σκοποί του προγράμματος είναι:

- Η μελέτη κατανομής των φυσητήρων και η αναγνώριση των σημαντικών ενδιατημάτων για την προστασία τους.
- Η εκτίμηση του πληθυσμού των φυσητήρων που διαβιούν στο Ελληνικό Ρήγμα και στις ελληνικές θάλασσες γενικότερα.
- Η δυναμική του πληθυσμού τους (ρυθμός γεννήσεων και ρυθμός θνησιμότητας) και η τάση του.
- Ο βαθμός εντοπιότητας και οι μετακινήσεις τους.
- Η μελέτη των ήχων επικοινωνίας τους.
- Η μελέτη της κοινωνικής δομής και της σταθερότητας ή της εξέλιξης της δομής των κοινωνικών ομάδων.
- Η μελέτη της φυσιολογίας, βιοακουστικής και της συμπεριφοράς των φυσητήρων.
- Ο προσδιορισμός του βαθμού απομόνωσης των μεσογειακών φυσητήρων από αυτούς του Ατλαντικού ωκεανού καθώς επίσης και του βαθμού απομόνωσης των πληθυσμών φυσητήρων της δυτικής από αυτούς της ανατολικής Μεσογείου, με χρήση γενετικών και φωτογραφικών μεθόδων.
- Η αναγνώριση των κυριότερων απειλών για τους φυσητήρες στις ελληνικές θάλασσες.
- Η δημιουργία της απαραίτητης επιστημονικής βάσης για τη στήριξη μέτρων προστασίας τους, που θα διασφαλίσει τη μακροχρόνια διατήρησή του πληθυσμού τους.



Η ουρά ενός φυσητήρα που βγαίνει από την επιφάνεια κάθε φορά που αυτός ξεκινά μια βουτιά κατάδυση στα 1000 περίπου μέτρα, με σκόπη τον εντοπισμό και την σύλληψη θαβύτων καλαμαριών, που αποτελούν την αποκλειστική τροφή του.

- Μεταξύ άλλων, τα ευρήματα των ερευνών του Ινστιτούτου Πέλαγος έχουν δείξει ότι:
- Ο αριθμός των φυσητήρων που ζουν στις ελληνικές θάλασσες είναι πολύ μικρός, περίπου 200 άτομα συνολικά, γεγονός που καθιστά τον πληθυσμό τους ιδιαίτερα εύθραυστο. Αυτό σημαίνει επίσης ότι ο συνολικός αριθμός των φυσητήρων της Μεσογείου αριθμεί μόλις κάποιες εκατοντάδες και για το λόγο αυτό έχει χαρακτηριστεί ως «Κινδυνεύων» στο «Κόκκινο Βιβλίο» των Απειλούμενων Ειδών της IUCN.
 - Τουλάχιστον 3 φυσητήρες κάθε 2 χρόνια πεθαίνουν στην Ελλάδα εξ αιτίας σύγκρουσης με κάποιο πλοίο. Πολλά άτομα που παρατηρούνται κατά τη διάρκεια των ερευνητικών αποστολών φέρουν σημάδια και τραύματα από προπέλες. Ο ρυθμός θανάτων από συγκρούσεις με πλοία είναι ιδιαίτερα υψηλός για έναν τόσο μικρό πληθυσμό!
 - Παρόλο που τα παρασυρόμενα αφρόδιχτα ποτέ δεν υπήρξαν δημοφιλή στην Ελλάδα, έχουν παρατηρηθεί φυσητήρες που φέρουν στην ουρά τους κομμάτια από δίχτυα.
 - Πλαστικές σακούλες και άλλα σκουπίδια βρίσκονται συχνά στο στομαχικό περιεχόμενο νεκρών φυσητήρων και σε μερικές περιπτώσεις αποτελούν την αιτία θανάτου.
 - Υποβρύχιες εκρήξεις από παράνομη αλιεία με δυναμίτη συχνά καταγράφονται μέσα στην περιοχή όπου οι φυσητήρες διαβιούν, ιδιαίτερα στη νδ. Κρήτη, χωρίς ακόμα να μπορεί να προσδιοριστεί το μέγεθος του προβλήματος που μπορεί να προκαλούν.
 - Στρατιωτικά σόναρ έχουν επίσης επανειλημμένα χρησιμοποιηθεί με καταστροφικά αποτελέσματα μέσα στην περιοχή όπου ζουν.

Το 2007, έπειτα από 10 χρόνια μελέτης, το Ινστιτούτο Πέλαγος συγκέντρωσε πλέον όλα τα στοιχεία που αποδεικνύουν ότι μία μεγάλη περιοχή της Ελληνικής Τάφρου πρέπει να χαρακτηριστεί ως Θαλάσσια Προστατευόμενη Περιοχή (ΘΠΠ), ώστε να επιτευχθεί η αποτελεσματική προστασία των φυσητήρων. Για το λόγο αυτό, ζήτησε με επίσημη επιστολή του προς την Επιστημονική Επιτροπή της ACCOBAMS (Συμφωνία για τη Διατήρηση των Κητωδών της

Μαύρης θάλασσας, της Μεσογείου και της παρακείμενης περιοχής του Ατλαντικού), να ληφθεί υπόψη όλη η γνώση που στο μεταξύ είχε κατακτηθεί από το 2002 και να υιοθετηθούν νέα διευρυμένα όρια για την ΘΠΠ των φυσητήρων της Ελληνικής Τάφρου.

Τον Απρίλιο του 2007 η Επιστημονική Επιτροπή της ACCOBAMS καλωσόρισε την πρόταση και ζήτησε τη συνεργασία του Ινστιτούτου Κητολογικών Ερευνών Πέλαγος για την κατάλληλη προσαρμογή του χάρτη των προτεινόμενων ΘΠΠ της Μεσογείου. Ο προσαρμοσμένος χάρτης υιοθετήθηκε κατά την 3η Συνάντηση των μερών της ACCOBAMS στις 25 Οκτωβρίου 2007 ως Ψήφισμα 3.22.

Τον Ιούνιο 2007 πραγματοποιήθηκε στο Lanzarote των Καναριών Νησιών το Παγκόσμιο Επιστημονικό Συμπόσιο για την Χωρο-Χρονική Διαχείριση του Υποβρύχιου Οοθύβου σε σχέση με τα κητώδη. Στο Συμπόσιο μελετήθηκαν οι τρόποι διαχείρισης των κινδύνων που δημιουργεί ο υποβρύχιος ανθρωπογενής θόρυβος για τα κητώδη παγκοσμίως και ειδικά στη Μεσόγειο θάλασσα. Τρεις περιοχές στη Μεσόγειο μελετήθηκαν σε βάθος ως περιπτώσεις, που χρειάζονται άμεσο χειρισμό. Ανάμεσά τους και η περιοχή της Ελληνικής Τάφρου, που προτάθηκε από το Ινστιτούτο Κητολογικών Ερευνών Πέλαγος. Το έγγραφο συμπερασμάτων που υιοθετήθηκε συνιστά για την Ελληνική Τάφρο:

- 1) Άμεση απαγόρευση κάθε δραστηριότητας που σχετίζεται με χρήση στρατιωτικών σόναρς ή ακουστικές έρευνες για πετρέλαιο.
- 2) Προσεκτική διέλευση των πλοίων από την περιοχή, μέχρι να καθοριστούν δίαυλοι και όροι ασφαλούς διέλευσης και ναυσιπλοΐας.
- 3) Εφαρμογή της εθνικής νομοθεσίας από τις ελληνικές αρχές, ώστε να σταματήσει η παράνομη αλιεία με δυναμίτιδα σε όλες τις ελληνικές θάλασσες.
- 4) Καθορισμός της περιοχής της Ελληνικής Τάφρου ως ΘΠΠ από την ελληνική πολιτεία, με συγκεκριμένο διαχειριστικό σχέδιο για την αντιμετώπιση των απειλών για τα είδη κητών και το οικοσύστημα.

Τώρα είναι πλέον η ώρα της ελληνικής πολιτείας να τιμήσει την υπογραφή της στην ACCOBAMS και να κάνει όλα τα απαιτούμενα βήματα προς την κατεύθυνση της δημιουργίας και εφαρμογής ΘΠΠ κατά μήκος της Ελληνικής Τάφρου, με ειδικές ρυθμίσεις για τη διατήρηση των φυσητήρων και των συμπατρικών τους ζυφιών.

Το όραμα των θεμελιωτών του προγράμματος «Φυσητήρες των Ελληνικών Θαλασσών» είναι να καταφέρουν να γεράσουν μελετώντας τους γνωστούς τους φυσητήρες, που θα γεννούν και αυτοί, αφού μερικοί ανάμεσά τους έχουν την ίδια ηλικία με τους παλαιότερους ερευνητές του προγράμματος. Βέβαια, για να γίνει το όραμα αυτό πραγματικότητα, απαραίτητη προϋπόθεση είναι να μπορούν οι φυσητήρες να έχουν ένα ασφαλές και υγιές «σπίτι» στην Ελλάδα.



Η περιοχή της Ελληνικής Τάφρου που πρότεινε το Ινστιτούτο Κητολογικών Ερευνών Πέλαγος ως Θαλάσσια Προστατευόμενη Περιοχή για τους φυσητήρες κατά μήκος της Ελληνικής Τάφρου και έγινε αποδεκτή από την διεθνή συμφωνία ACCOBAMS (Συμφωνία για τη Διατήρηση των Κητωδών της Μαύρης Θάλασσας, της Μεσογείου και της παρακείμενης περιοχής του Ατλαντικού) το 2007.